

Наталія РЕБРИК,
доцент кафедри культури
та соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат філологічних наук,
проректор Закарпатської академії мистецтв

**МИКОЛА МУШИНКА –
ПОЧЕСНИЙ ДОКТОР
П'ЯТЬОХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ**

Пряшівський професор Микола Мушинка, академік Національної академії наук України, який недавно (20 лютого ц. р.) відзначив 80-ліття з дня народження, належить до найвизначніших науковців не лише Пряшівщини, але й України. Досі він був почесним професором або доктором (*Doctor honoris causa*) трьох університетів України: Кам'янець-Подільського, Ужгородського національного та найдавнішого університету України «Острозька академія» (бл. 1576 р.).

У травні ц. р. його було обрано почесним доктором двох дальших українських університетів: Карпатського Університету ім. А. Волошина в Ужгороді та Дрогобицького Державного педагогічного університету ім. Івана Франка. І в Ужгороді, і в Дрогобичі інавгурація М. Мушинки супроводжувалася давніми традиціями, що сягають середньовіччя – пісню-гімном «*Gaudeamus igitur*», урочистим засіданням наукових рад (усі члени яких були одягнені у середньовічні мантії), промовами ректорів та проректорів (промоторів) тощо.

В Ужгороді новоіменованого почесного доктора Миколу Мушинку було обрано Почесним академіком Міжнародної академії богословських наук та нагороджено Орденом Августина Волошина першого ступеня «за заслуги перед Українською Державою та Українською Церквою, особистий внесок у розвиток української культури і науки та з нагоди 80-річчя з дня народження»¹.

*М. Мушинка виголошує інавгураційну промову
в Карпатському університеті.
Справа ректор університету, академік Віктор Бедь*

Новообраний почесний доктор та академік свою інавгураційну лекцію назвав «*Станіслав і Софія Дністрянські та їх зв'язки із Закарпаттям*».

Короткий зміст лекції:

Уродженець Галичини С. Дністрянський (1870-1935) був професором Львівського університету (1898-1914), послом Австрійського парламенту (1907-1918), автором проекту Конституції Західноукраїнської Республіки, першим ректором Українського вільного університету в Празі та професором Карлового університету (1920-1934), крім того, його перу належать десятки наукових праць з правознавства. У 1928 році його було обрано академіком Всеукраїнської академії наук в Києві. У 1934 році він переселився в Ужгород, де наступного року й помер. Похоронений на цвинтарі «Кальварія».

Його дружина Софія (1882-1956) була визначною піаністкою та музичним педагогом, вчителькою гри на фортепіано у Віденській музичній академії (1913-1915), у власній музичній школі там таки (1916-1922) та Українському педагогічному інституті ім. Драгоманова в Празі (1922-1933). В Ужгороді 1935 року заснувала приватну музичну школу. Після її скасування угорською владою 1938 року працювала у шкільному відділі Карпатської України у Хусті, згодом у музичних школах Праги (1940-1945), Трnavі (Словаччина; 1946-1952) та Вейптрах (Чехія; 1954-56), де й померла.

На підставі новознайдених матеріалів М. Мушинка згодом опублікував кілька статей та книгу «*Академік Станіслав Дністрянський*» (Київ, 1992), яка вченого остаточно реабілітувала. Справа в тому, що у часі тоталітного режиму в Україні ні Станіслава, ні Софію Дністрянських не вільно було згадувати. Обоє вони були зараховані до «українських буржуазних націоналістів».

У Вейптрах М. Мушинка випадково знайшов підготовлений у збірний пункт утильсировини архів та бібліотеку Софії Дністрянської разом з архівом та бібліотекою її чоловіка. Новознайдений архів Станіслава він передав Обласному архіву в Тернополі. На його основі в Україні було опубліковано кілька наукових праць. Архів Софії, разом з її особистими речами, – Краєзнавчому музеєві в Ужгороді. Тлінні останки Софії М. Мушинка у 2001 році офіційно ексгумував у Вейптрах й у закупореній труні перевіз в Ужгород, де їх було урочисто перепоховано у гробівці біля чоловіка – в соту річницю їх шлюбу. Шефство над могилами взяв на себе Карпатський університет ім. А. Волошина, старання якого на могилі Софії недавно було побудовано пам'ятник.

* * *

У Дрогобичі інавгураційна лекція новообраного почесного доктора була пов'язана з Іваном Франком і мала назву «*Ровесник Івана Франка Никифор Лецишак (1856-1914) та його збірка лемківських пісень*». Йдеться про уродженця лемківського села Білична Горлицького повіту в південній Польщі, внаслідок акції «Вісла» 1947 року ліквідованого.

¹ Цит. За «Указом Комісії з духовності, освіти та катехізації УАПЦ», № 32/1а/02-16 від 20 лютого 2016 р.

Члени Наукової ради Дрогобицького Педагогічного університету. Перший зліва М. Мушинка

М. Мушинка виголошує інавгураційну лекцію

У 1945 році у с. Білична були 32 дерев'яні хати, в яких згідно з офіційним переписом населення 1938 року жило 230 осіб, з них 225 українців і п'ять євреїв. Усі українці у 30-х роках прийняли православне віровизнання. (Кубійович В. Етнічні групи південно-західної України (Галичини) на 1. 1. 1939. – Wiesbaden, 1983. – С. 24). У 1945-1946 роках 14 сімей було переселено в Радянський Союз, 18 сімей – у 1947 році було депортовано в Приморську область Польщі – на т. зв. «*zemie odzyskane*». Усі хати та господарські будинки в Біличній були з ініціативи влади розібрані, а дерево вивезене в навколишні польські села. Село Білична було зрівняне з землею. Поля – зарослі травою, на яких державне господарство (PGR) випасало вівці. У колишньому селі уцілила перед знищенням лише дерев'яна церква св. Михайла з 1792 року, яка служила PGR хлівом для овець. У 80-х роках з ініціативи римсько-католицького священика із сусіднього села Ізби М'ечіслава Чекая її було реставровано й перетворено в римсько-католицький костел, у якому двічі на рік відбуваються богослужіння. (Інформація Андрія Лещишака колишнього писаря у Біличній, племінника Никифора.)

Никифор Лещишак, будучи студентом Богословської семінарії (імовірно в Перемишлі) у 70-х роках XIX ст., уклав об'ємну збірку фольклору рідного села (пісні, звичаї, прислів'я, приказки, народну прозу тощо), яку на початку 80-х років XIX ст. передав Івану Франкові. Той переписав з неї 225 пісень латинкою і 1889 року весь рукопис надіслав польському лікареві-антропологу та етнографу Ізидору Коперницькому (1825-1891) для опублікування у ним редагованому періодичному виданні «*Zbiór Wiedomości do Antropologii Krajowej*». У повідомленні в пресі про ухвалення збірки до друку виявились дрібні помилки, на основі яких Лещишак заборонив друкувати підготовлений матеріал. Згодом рукопис безслідно пропав, мабуть у редакції «*Zbióru*».

В архіві І. Коперницького, який нині знаходиться у краківському Етнографічному музеї, збереглися лише 225 біличанські пісні, переписані І. Франком з азбуки у латинику із рукопису Н. Лещишака. Їх М. Мушинка опублікував окремими книжками в Едмонтоні² та Пряшеві³ з ґрунтовними розвідками про історію збірки та нотними додатками з пізніших записів.

Як склалася доля Никифора Лещишака? Він був греко-католицьким священиком у кількох парафіях Західної України, найдовше у Волі Якубовій Дрогобицького повіту. Всюди він засновував відділи «Просвіти», церковні братства та сільські кооперативи. Одним словом, дбав не лише про духовне життя своїх парафіян, але й про піднесення їх економічного рівня та українську самоідентифікацію.

Вихованцем Никифора Лещишака у Волі Якубовій був майбутній вождь ОУН Андрій Мельник (1890-1964) – наречений його дочки Ольги, яка померла у молодому віці напередодні Першої світової війни.

На початку війни, коли до Галичини наближалася Російська армія, яка жорстоко розправлялася з членами українського руху (вважаючи їх шпигунами Австрії), Н. Лещишак, рятуючи життя, втік до своєї старшої доньки Марії (1889-1988) і зятя-священика Юліяна Дуцька (1882-1938) в село Лелюхів на західній Лемківщині. Там його австрійська влада вважала шпигуном Росії, а з «шпигунами» (дійсними та уявними) вона розправлялася не менш жорстоко, ніж російська, караючи смертю не лише їх, але й людей, які їх переховували. Н. Лещишак в стані глибокої депресії підрізав собі горло. Селяни завезли його ще живого в лікарню у м. Мушину, де він, прийнявши Святі Тайни, 19 жовтня 1914 року віддав душу Богові. 27 жовтня його зі всіма почестями похоронили на Лелюхівському цвинтарі, поставивши на його могилі дубовий хрест. Хрест після акції «Вісла» 1947 року згнив – і могила була зрівняна з землею.

² Стоїть липка в полі. Збірник лемківських народних пісень Никифора Лещишака з рукописної спадщини І. Франка. – Едмонтон (Канада), 1992. – 185 с.

³ Там само. – 146 с.

Частина учасників інавгурації М. Мушинки.

Світлина на згадку

Проф. Микола Зимомря вітає М. Мушинку з Почесним докторатом

М. Мушинці в архівах і від родичів Лещишака в Україні, Польщі та США вдалося роздобути чимало документів і біографічних даних про цього, майже забутого патріота України та відтворити його біографію.

Про все це М. Мушинка детально пише у своїх книгах та статтях⁵.

У 1992 році йому вдалося у Лелюхові розшукати єдину українську жінку, що уникла депортації (була заміжньою за поляком) Стефанію Митро-Припутен (1917-1993), яка показала йому місце поховання Н. Лещишака. Об'єднання лемків Польщі з ініціативи М. Мушинки поставило на його могилі новий дубовий хрест з основними даними про визначного збирача лемківського фольклору та патріота України. Подібний пам'ятний знак з ініціативи М. Мушинки (і за його участі) було поставлено і на могилі дружини Н. Лещишака Олени, з дому Хрущевських, яка померла 1945 року в селі Медвежа Дрогобицького району.

Інавгураційні лекції М. Мушинки в обох університетах України викликали значне зацікавлення слухачів, бо вони принесли нові, досі невідомі факти з життя і діяльності визначних представників української науки і культури.

І в Ужгороді, і в Дрогобичі М. Мушинку було запрошено до виголошення дальших лекцій на подібні теми.

06. 06. 2016 р.
Фото Магди Мушинки

⁵ Крім згадуваних вже книжкових публікацій про Н. Лещишака, перу М. Мушинки належать такі статті: Мушинка М. Никифор Лещишак та його збірка лемківських пісень // Наше слово. – Варшава, 1988. – № 47; його ж: Трагічна доля лемківського збирача фольклору. До 80-ліття з дня смерті Никифора Лещишака // Лемківщина (Кліфтон, США), 1994. – № 4. – С. 17-21; його ж: Никифор Лещишак – забутий збирач фольклору Горниці. Іп: Християнський календар. «Дзвони». – Нови Сад (Югославія), 1994. – С. 85-92; його ж: Фольклорист із Лемківщини та його унікальна збірка (Никифор Лещишак) // Слово і час. – Київ, 1996. – № 11-12. – С. 6-9; його ж: Нове ім'я в лемківській фольклористиці. (До 140-ліття з дня народження Никифора Лещишака (1856-1914)) // Наше слово. – Варшава, 1996. – № 32, 33, 34. – С. 4; його ж: Вшанували заслуженого лемка (Никифора Лещишака) // Лемківщина. – Кліфтон, 1996. – № 4. – С. 29-30.

Стаття надійшла до редколегії
28 листопада 2016 року